

GAZELLERDE ŞAİRLERİN ÂŞIK OLARAK KENDİLERİNİ ÖVMESİ
PRAISE THEMSELVES AS THE LOVE OF THE POETS IN THE GAZELS

MEHEDDİN İSPİR

Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

meheddin.ispir@erzurum.edu.tr

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute

III/5, Nisan | April 2018, Erzurum

ISSN: 2149-939X

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received Date : 12.04.2018
Kabul Tarihi | Accepted Date : 27.04.2018
Sayfa | Pages : 103-116
DOI- : <http://dx.doi.org/10.29157/etusbe.57>

GAZELLERDE ŞAİRLERİN ÂŞIK OLARAK KENDİLERİNİ ÖVMESİ

Meheddin İSPİR

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), C.III S.5, Nisan 2018, Sayfa: 75-102

ÖZET

Klasik Türk şiirinin temel nazım şekli gazeldir. Gazelerde temel olarak sevgili, sevgilinin güzellikleri, âşık, âşığın özellikleri, sevgiliye duyulan aşk, âşığın karşısında rakip ve rakiple mücadele konuları işlenir. Gazellere konu olan sevgili beşeri özelliklere sahip olabileceği gibi ilahi özelliklere de sahip olabilir. İster beşeri olsun isterse ilahi olsun şair, âşık olarak kendini tanıtmak ve âşığın gelenek içerisine yerleşmiş olan özelliklerine sahip olmak zorundadır. Şiirde âşık başıboş davranamaz, geleneğin kabul etmediği özelliklerle şiirde yer alamaz, kendini beşeri duyguların peşinden koşan biri olarak basitleştiremez. Âşık olabilmek için pek çok zorluğu göz önüne almak, engelleri aşabilecek sabra ve tahammüle sahip olmak, sevgili karşısında samimi bir teslimiyetle ona kul, köle olmak, rakiple mücadele verip aşkında sebat gösterdiğini ortaya koymak gerekmektedir. Varlığından geçemeyen, canını sevgili yolunda feda edemeyen, ayrılık acısına dayanamayan, sevgilinin cefasına boyun eğip teslim olamayan âşık olamaz.

Bu çalışmada Klasik Türk şairlerinin divanlarındaki gazellerden âşık ile ilgili belli beyitler seçildi. Bu beyitler şairlerin âşık olarak kendilerini övme durumuna göre alt başlıklara ayrıldı. Her bir başlık altında konu ele alınıp beyitlerin anlamından hareketle değerlendirildi.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Gazel, Âşık, Övgü.

PRAISE THEMSELVES AS THE LOVE OF THE POETS IN THE GAZELS

ABSTRACT

The basic poetic form of classical Turkish poetry is the Gazels. In the gazels basically topics such as dear, the beauties of dear, the characteristics of lover, lover, love for dears, the opponent and the fight of lover against opponents are processed. The dear who makes up the subject of the gazels may not only possess human characteristics may but also have divine properties. Whether it is human or divine, the poet has to have the characteristics that are settled in the tradition of lover and introducing yourself as a dear. In poetry, dears can not act idly, can not take part in poetry with features that are not accepted by the tradition, can not simplify themselves as someone who pursues human emotions. In order to be in lover, it is necessary to take into consideration many difficulties, to have patience and tolerance to overcome the obstacles, to fight against the opponent, to show his persistence in love, be the slavery of dear. A person who can not pass through his being, can not sacrifice his life in the way of a dear, can not stand the pain of separation, can not submit to the persecution of his love and can not surrender to dear can not lover.

In this study were chosen some couplets related with lovers from the gazels in the divans of Classical Turkish poets. These couplets were divided into subheadings according to the praise of themselves as the lovers of the poets. Under each heading, the subject was discussed and evaluated with the meanings of couplets.

Keywords: Classical Turkish poetry, Gazel, Lover, Praise.

Giriş

Divan şairi gazelini yazarken klasik şiirin sanatsal kurallarına bağlı kaldığı kadar, sevgili ve âşıkla ilgili kabul görmüş kurallara da bağlı kalmak durumundadır. Şair, âşıklıkla ilgili kurallara ne kadar sıkı bağlı olursa ve bu kuralları yüceltip savunursa, kendini bu kurallara bağlanmış bir âşık olarak gösterirse o kadar iyi bir âşık olarak görülür. Klasik Türk şiirinde iyi şair olmak sadece sanatsal bir söyleyişte başarılı olmakla elde edilemez. Bu sanatsal işleyiş içerisinde duygu ve hayallerin yerleşmesini sağlamak ve duygularda da geleneğin ölçülerine uymak gerekir. Şair, sadece şiir yazan değil aynı zamanda en iyi âşıktır. Hiç olmazsa iyi âşık olduğunu söylemiyle okuyucuya yansıtmak durumundadır. Bundan dolayı şair her zaman âşık konumundadır, hiçbir zaman sevgili konumuna geçemez. Klasik Türk şiirinde kadın şairler de bu genel gidişata uymuş ve şiirlerini iyi bir âşık olarak işlemişlerdir. “Şeref Hanım kadın bir şair olarak değerlendirildiğinde erkek divan şairlerinden farklı olmadığı hatta onlardan daha cesur olduğu görülmüştür. Şeref Hanım’ın mahlası değiştirildiğinde onun kadın bir şair olduğunu fark etmek mümkün değildir.” (Turunçel, 2007: 72). Bütün şairlerin âşık makamında olması nedeniyle şairler arasında en iyi âşık olma mücadelesi başlamıştır. En iyi âşık aşkı şiirinde en iyi dile getiren âşıktır. Gerçek hayatta kişi çok iyi âşık olsa da bunu eğer şiirinde geleneğin oluşturduğu anlam unsurları içerisinde iyi bir şekilde dile getirememişse kendini iyi bir âşık olarak gösteremez. Âşıklıkla ilgili iddiası temelsiz kalır.

1. Ünlü Aşk Kahramanlarıyla Kıyaslama

Leyla vü Mecnun, Ferhad ü Şirin, Husrev ü Şirin, Vamık u Azra gibi aşk mesnevilerinin Mecnun, Ferhat, Vamık gibi aşk kahramanları olan âşıklar, aşklarını herkese duyurmuş dillere destan olmuş âşıklardır. Klasik Türk şiirinde âşık, âşıklıkta kendini överken, kendini bu aşk kahramanlarıyla denk tutar veya onlardan daha iyi âşık olduğunu, onlardan daha sadık âşık olduğunu belirtir.

a. Üstün olma

Hayali, kendini Mecnun ile karşılaştırırken Mecnun’u aşk ilminde bir şey bilmeyen divane bir cahil olarak niteler ve kendini aşk ilmini bilen birisi olarak ön plana çıkarır.

Demen Mecnûna fenn-i ‘aşkı tekmiil etdi kâmindir

Benüm yanumda ol divane bilmez nesne câhildür Hayali, G,1/1 (Tarlan, 1945: 123)

Fuzuli, kendisinde Mecnun’dan daha fazla âşıklık yeteneği olduğunu söyleyip Mecnun’un sadece adıyla ünlendiğini ancak asıl sadık âşığın kendisi olduğunu ifade eder.

Mende Mecnûn’dan fuzûn âşıklık isti’dâdı var

Âşık-ı sâdik benim Mecnûn’un ancak adı var Fuzuli, G, 75/1 (Akyüz, 1990: 167)

Kazaki, eğer âşık kimdir diye soracak isen boşuna çöllerde Mecnun'u arama. Viranelerdeki çılgın âşıkları ara, diyerek kendini viranede gösterip âşıklıkta üstün olduğunu belirtmektedir.

Gezüb beyhûde Mecnûn Hudâyı sorma çöllerden

O bî-hod 'âşık ahvâlini virânelerden sor Kazaki, G, 55/2 (Kök, 2013: 126)

Baki, sevgilinin saçını görüp ağlayıp inleyen, hüzünlü bir âşık olduktan sonra, Leyla ile Mecnun hikâyesi unutuldu, onların yerini benim âşıklık hikâyem aldı, diyerek kendisinin daha ünlü bir âşık olduğunu belirtir.

Saçun sevdâsı şeydâ ideli ben zâr u mahzûnı

Unutdı halk-ı 'âlem kıssa-i Leylâ vü Mecnûnı Baki, G, 538/1 (Küçük: 309)

Âşık çelebi, mahlasının da âşık olmasından hareketle Ferhat ve Mecnun'a meydan okur. Kendisinin onlardan üstün âşık olduğunu, onları âşıklıkta geride bıraktığını, onların kendine ayaktaş bile olamayacaklarını belirterek âşıklığıyla övünür.

İripdür behre 'ışkumdan benüm Ferhâd u Mecnûna

Meseldür söylenür olur er erden dil-berâ peydâ A. Çelebi, G,4/4 (Kılıç, 2017: 82)

Cibâli himmet ile kal' iden 'âşıklaruz 'Âşık

Bu yolda yardan uçurmak olur nice Ferhâdı A. Çelebi, G,8/5 (Kılıç, 2017: 84)

Bir el önürdi 'adem deştine götürdi aya

Gördi Mecnûn bana 'ışkunda ayakdaş degül A. Çelebi, G,36/3 (Kılıç, 2017: 97)

Ko Mecnûn ile Ferhâdı iki zen-pâre bâtıldur

Bana gel ister isen hizmet-i pîr ihtiyâr-ı 'ışk A. Çelebi, G,76/6 (Kılıç, 2017: 117)

Şeyhülislam Yahya, aşığın sevgilinin eşiğinde can vermesi gerektiğini, Mecnun'un ise çöllerde dolaşarak âşıklığa yabancı kaldığını belirtip kendini ön plana çıkarır.

Âşık odur ki yâri ışığında cân vire

Mecnûn-ı gâfilün harekâtı yabânedür Ş. Yahya, G,87/2 (Kavruk: 112)

Nef'i aşağıdaki gazelde muhabbetin ne demek olduğunu açıklığa kavuşturduktan sonra Mecnun'a çatar, Mecnun'un bu işten anlamadığını asıl âşık olanın kendisi olduğunu övgüyle belirtir.

Bir yüzden idi yâr ile üslûb-ı muhabbet

Hattıyla erişti hele mektûb-ı muhabbet

Gûy-ı zekânın seyr edeli mâî kabâda

Ağdı göğ'e hûrşîd gibi top-ı muhabbet

Ne gamze esîr edebilirdi dili ne gam

Olmasa eğer fitne vü âşûb-ı muhabbet

Sînemde ne var ise gamın sildi süpürdü

Pâk etti harîm-i dili cârûb-ı muhabbet

Mecnûn ne bilir kâide-i nâz u niyâzı

Âşık mı sanır kendin o meczûb-ı muhabbet Nef'i, G,20/1-5 (Akkuş, 2018)

Nef'i, âşıklıkta şöhretinin şehrin her tarafına yayıldığını, Mecnun kıssasının ise hep şehir dışında yani çölde kaldığını belirtip kendini âşıklık şöhretinde Mecnun'dan üstün tutar.

Benim âşık ki rüsvâlîkla tuttu şöhretim şehri

Yazanlar kıssa-i Mecnûn'u hep yâbâne yazmışlar Nef'i, G,33/4 (Akkuş, 2018)

b. Denk olma, aynı yolda olma

Haleti, âşıklıkta Mecnun'un yolunda olduğunu onunla yarıştığını söyleyip Mecnun'a ulaşmak için sadece ölümünün gerçekleşmesi gerektiğini belirtir.

Benüm de irmege Mecnûn'a şimdi bir başum kaldı

Eğerçi Hâletî geçmişti evvel ol sebak-daşum A. Haleti, G, 501/5 (Kaya, 2017: 425)

Baki, eğer çılgına dönmüş Ferhat ile Mecnun'dan başka böyle bir âşık ararsan o âşık benim, diyerek kendini âşıklıkta onlarla denk tutmaktadır.

Bâkıyâ Ferhâd ile Mecnûn-ı şeydâdan bedel

'Âşık-ı bî-sabr u dil kim var dîrsen işte ben Baki, G, 380/7 (Küçük: 242)

Ahmet Paşa, sevgiliye olan aşkını, Leyla'nın Mecnun'u, Şirin'in Ferhad'ı ve Hüsrev'i varsa senin saçının Mecnun'u, dudağının Ferhad'ı ve Hüsrev'i benim diyerek kendini diğer aşk kahramanlarıyla kıyaslar ve kendini onlara denk tutar.

Ahmedi Mecnûn iderse Leyli-i zülfün ne tan

Oldı sen şirin-lebüün Ferhad-ı âlem Hüsrevi A. Paşa, G,333/7 (Tarlan, 1992: 278)

Nef'i aşk yolunda başını vermeye hazır olduğunu, Ferhat gibi sonuna kadar gidereceğini belirterek kendini âşık olarak Ferhat'a benzetmekte ve onunla denk tutmamaktadır.

Biz reh-i aşk içre terk-i ser kılan âşıklarız

Çıkmasa Ferhâd'veş başa acep mi kârımız Nef'i, G,55/5 (Akkuş, 2018)

Nazmi, Kendini Vâmık'a sevgiliyi ise Azra'ya benzeterek âşıklıktaki sadakatini dile getirmektedir.

Sana Vâmık gibi şol bir 'âşık-ı sâdık benem

Sen o vech-ile güzel 'Azrâ-i'zârumsın benüm Nazmi, G, 4397/2 (Üst, 2018: 2361)

2. Genel Olarak Âşıklarla Kıyaslama

Ravzi, sevgiliye seslenerek, senin sınırsız eziyetine ve belalara benim kadar hiçbir âşık sabredemez, diyerek kendini bu yönüyle bütün âşıklardan üstün görür. Yine Ravzi, güzellik ülkesine sevgili gibi bir güzel gelmediği için, aşk sahasında da benim gibi gönül alıcı bir âşık gelmemiştir, diyerek kendini diğer âşıklardan ayırır.

Benüm gibi ne bir kimse belâya sabr ider hergiz

Cefâ vü cevriüne cânâ seniün ne hadd ü gâyet var Ravzi, G, 189/3 (Aydemir, 2017: 209)

Mülk-i hüsne sana benzer hûb dil-ber gelmedi

'Arsa-i 'ışka benüm gibi dil-âver gelmedi Ravzi, G, 608/1 (Aydemir, 2017: 379)

Haleti, ateşimin ahıyla eğer aşk zincirini eritmezsem benim adım aşkın divanesi olmasın, diyerek âşıklıktaki büyüklüğünü ve yine aşk tutkunluğunda benim gibisi gelmedi gelemes de diyerek âşıklıktaki ayrıcalığını ortaya koymaktadır.

Eritmezsem eger zencîri âh-ı âteşînümler

Benüm ey Hâletî dîvâne-i 'ışk olmasun adum A. Haleti, G, 498/5 (Kaya, 2017: 424)

Gelmedi gelmez de şeydâlıkda bir mislüm benüm

Kopmadı kopmaz da ra'nâlıkda bir hem-tâ sana A. Haleti, G, 39/4 (Kaya, 2017: 240)

Kazaki, hal ehli ile kal ehlini karşılaştırır ve soyut lezzeti çıplak olan divanelerden sormak gerektiğini belirterek tasavvufi aşkta ileride olduğunu vurgular.

Ne bilsün ehl-i hâlün hâl ü şânın mürde kal ehli

Tecerrüd lezzetin 'uryân olan divânelerden sor Kazaki, G, 55/4 (Kök, 2013: 126)

Necati, aşk bahçesinde çok lale var ama benim gibi cefa ile bağı yanık bir lale yok, diyerek kendini diğer âşıklardan ayırır ve üstün tutar. Necati, âşığın işinin yakılmak yıkılmak olduğunu ama dünyada aşk ateşiyle ateş ocağına dönmüş bir

kimse olmadığını belirterek yine kendini diğer âşıklardan ayırır ve kendini onlardan farklı bir konumda gösterir.

Mahabbet sebze-zârında biter çok lâleler ammâ

Bulunmaya benüm gibi cefâdan bağırî dâğ olmuş Necati, 247/2 (Tarlan, 1997: 296)

Gönül çün 'âşıkun işi yakılmakdur yıkılmakdur

Cihânda kimse var mı 'ışk ucından od ocağ olmuş Necati, 247/5 (Tarlan, 1997: 296)

Hecri, sevgiliye seslenerek, çokları belinin gamıyla incelik hayal oldu ama benim gibi başını ortaya koymuş bir âşık yok, diğer âşıklar canını ve gönlünü sevgilinin sevgisini umdukları için verirler ancak dünyada yok yere canını veren benden başka âşık yok diyerek kendini diğer âşıklardan ayırır ve âşıklıkta kendini eşsiz görür.

Gerçi-kim belün gamıyla neçeler oldı hayâl

Baş ortaya komuş ey mû-miyânım bence yok

Verüben cân u dili umdun vefâ vü mihrini

Yok yere ana veren 'âlemde hecrî sence yok Hecri, G,83/4-5 (Zülfe, 210: 133)

3. Âşıklığa Yeni Bir Özellik Kazandırma

Hecri, âşıklar sevgiliye elbette ki gönül verirler fakat sevgiliye can vermeyi ben icat ettim, diyerek âşıklığa yeni bir özellik kazandırdığını söylemektedir.

Egerçi dilbere dil veregelmiş hecrî 'âşıklar

Velî cânâneye cân vermegi ben ihtirâ' etdüm Hecri, G,102/5 (Zülfe, 210: 152)

4. Sevgiliye Kavuşma İsteğinde İleride olma

Vusuli, sevgiliye seslenerek, sana kavuşmayı ümit eden çoktur; ancak benim gibi sana kavuşmayı isteyen âşık, deli, rezil ve ümitsiz de yoktur, diyerek kavuşma isteğinde diğer âşıklardan daha ileride olduğunu belirtir.

Vaslun ümmûdin eden çokdur velîkin yokdurur

Bencileyin 'âşık u şeydâ vü rüsvâ nâ-ümmîd Vusuli, G, 24/3 (Taş, 2010: 68)

5. Bela ve Musibetlere Uğramada Eşsiz Olma

Âşık sevgilinin güzelliği, çekiciliği, duruşu, yan bakışı, cevr ü cefası karşısında dayanılmaz bir aşka düşer ve bu aşk ile yoğrulmak üzere pek çok eziyet ve belaya uğrar. Sevgiliye tutkunluk ne kadar fazla ise bela da o kadar büyüktür. Bir âşığın büyük belalara uğraması âşıklık adına övgü unsurudur.

Haleti, benim gibi bela çeken bir aşığa her zaman sevgilinin mutluluk makamı olan gümüş göğsü nasip olmaz derken; Hamdullah Hamdi, miskin aşığın belasının sonsuz olduğunu ifade eder.

Benüm gibi belâ-keş 'âşika hergiz olmaz

O yârün sîne-i sîmîni bir sadr-ı sa'âdetdür A. Haleti, G, 244/4 (Kaya, 2017: 325)

Ne yirde bir kad-i bâlâsı müntehâ görsem

Belâsı 'âşık-ı miskîne bî-nihâyetdür H. Hamdi, 40/4

Necati, bir ah aşkına bin can verecek olan bela çeken âşıkların kulu oluruz diyerek bela çeken âşıkları övmektedir.

Şol 'âşık-ı belâ-keşe kuluz cihânda kim

Bin câm var ise vire bir âh 'ışkına Necati, G, 509/6 (Tarlan, 1997: 459)

Nef'i, sevgili dünyanın canını alacak kadar güzel olunca o belaya tutkun, düşkün bir âşık olurum diyerek sevgiliyle birlikte âşıklığını da övmektedir.

Sevdiğim bir âfet-i cân-ı cihândır neyleyem

Bin belâya mübtelâ bir âşık-ı üftâdeyim Nef'i, G,95/3 (Akkuş, 2018)

Hecri, eziyet edici vefasız bir sevgili karşısında benim gibi bela çekebilecek bir âşık gerekli diyerek aşk için büyük belalara katlanabildiğini ifade etmiştir.

Sencileyin cevri çok mihr ü vefâsuz gonceye

Bir benüm gibi belâ-keş bülbül-i şeydâ gerek Hecri, G,90/4 (Zülfe, 210: 140)

6. Dert, Gam, İztrrap, Acı ve Cefa Çekmede Eşsiz Olma

Âşık sevgiliden ayrı oluşun verdiği acıyla dert ve gam içinde olur. Perişan ve yıkılmış bir halde olma durumu âşık için övgü kaynağıdır. Âşığın çektiği derdi yine o yolda olan âşıklar bir de Allah bilir. Sıradan insanların aşk derdini bilmeleri mümkün değildir. Bu aşk derdi şairde ne kadar fazla olur ve çaresi de bulunmazsa bu âşık için övülecek bir durumu ortaya çıkarır. Âşık eğer aşk derdinden çok çaresiz kalırsa Allah'tan derdinin devası için talepte ulunur. Derdin çaresi sevgiliye kavuşmaktır.

Avnîyâ bir hâle irdüm derd-i hecr-i yâr ile

İbret alur niçeler hâl-i tebâhumdan benüm Avni, G,23/5 (Doğan: 23)

Benüm gibi cefâ çekmiş bulunmaz hâr-ı hicrândan

Düşüpdür gülsitânundan egerçi-kim hezâr ayru Vusuli, G,145/2 (Taş, 2010: 159)

Çektiğim derdi ne hemhâne ne hemrâh bilir

Âşıkım hâl-i dil-i zârımı Allâh bilir Nef'i, G,48/1 (Akkuş, 2018)

Sanma cefâlarla ben fârig olam 'aşkdan

Her biri bir şîve-i şevk-füzûndur bana Ş. Yahya, G,8/4 (Kavruk: 33)

Bir haste-dil sikeste-derûn 'âşık-ı zârım

Vuslat ile vir derdime dermânımı yâ Rab Şeref Hanım, G.10/2 (Turunçel, 2007: 52)

7. Âşıklıkta Herkese Rüsva Olma

Aşk ile rüsva olma, âşığın kendinden geçmesi, dünyayı unutması, düşüncesinde sadece sevgiliyi canlandırması, hal ve hareketlerinin değişmesi sonucunda perişan durumunun ortaya çıkıp insanlar arasında yayılması, bu durumun herkes tarafından bilinmesidir. İyi âşık gerçekte rüsva olabilen âşıktır. Bu bakımdan âşıklar âşktan olayı rüsva olmayı ve halk içinde bu halleriyle anılmayı çok isterler. Böylece iyi âşık olduklarını herkese duyurmuş olurlar.

Hami Ahmet, benim rüsvalıklarımı Ferhat ve Kays (Mecnun) görselerdi muhakkak bana hak verir, benim âşıklığıma tam bir destekle onay verirlerdi.

Ol saçı leylî lebi şîrîñ için Ferhâd u Kays

Görse rüsvâlıklarım tomârım imzâlar benüm Hami Ahmed, G, 39/6 (Yılmaz, 2017)

Yahya, aşk ile sürünen biri olduğunu sevgilinin saçıyla bağlantı oluşturarak ortaya koyar.

Zülfî ucından eyler idüm âh u nâleyi

Ol dahı bir benüm gibi âşüfte-hâl imiş Ş. Yahya, G,158/2 (Kavruk: 183)

Nef'i rüsvalığının iki dünyada da devam etmesini istemekte âşıklık şairlik ve sarhoşluk arasında ayrılmaz bir bağ oluşturmaktadır.

Olsak nola Nefî gibi rüsvâ-yı dü âlem

Hem âşık u hem şâir ü hem bâdeperestiz Nef'i, G,52/5 (Akkuş, 2018)

8. Âşıklığın Gereksini Tam Olarak Yerine Getirebilme

Sevgiliye kul olmak, sevgiliye kavuşma ümidiyle acı çekip ağlayıp inlemek, aşkın verdiği gam ile zevke gelmek ve şikâyetle bulunmamak, sevgiliden gelen yan bakış okuyla yaralanıp göğsü parçalamak, sevgilinin ayağının toprağına yüz sürmek, sevgili yolunda sarhoş olmak gibi özellikler âşıklığın gereğidir. Şair bu âşıklığın gereksini yerine getirmekle iyi âşık olduğunu ortaya koyar ve böylece âşıklığıyla övünmüş olur.

Nef'i, gözyaşı ile gönül yarasını ıslatır, aşk yolunu temizleriz. Aşk ile kendimizden haberdar olmasak bile ayrılık gamının zevkini anlarız. Gönlümüze saplanan ok geri çekilmesin diye gönümüzü parça parça ederiz, diyerek aşıklığın gereklerini güzel bir şekilde dile getirmiş ve bunları yerine getirmiş biri olarak da kendisiyle övünmüştür.

Eşk ile sînedeki şerhayı nemnâk ederiz

Âşıkız mihr ü muhabbet yolunu pâk ederiz

Kendimizden ne kadar bîhaber etse bizi aşk

Ol kadar zevk-i gam-ı firkatı idrâk ederiz

Çekmesin diyü taab girmede peykânı dile

Tîrine karşı durup sînemizi çâk ederiz Nef'i, G,56/1-3 (Akkuş, 2018)

Nef'i, aşka gönül vermiş gam erbabıyız, gam bizi öldürse de aşkın gereğini yerine getiririz. Sevgilinin eşiğine yüz sürecektir gücümüz yok, biz aşk düşkününü ve harabati sarhoşlarız, diyerek aşığın gam çekmesi ve aşk sarhoşluğuyla güçten kuvvetten düşmesi gerektiği üzerinde durmuş ve bu yönüyle kendini aşk sahasında yüceltmıştır.

Erbâb-ı gamuz âşık-ı dil-dâde-i aşkız

Öldürse bizi gam yine âmâde-i aşkız Nef'i, G,59/1 (Akkuş, 2018)

Yok tâkatımız kûyuna yüz sürmeğe yârin

Mestân-ı harâbâtî vü üftâde-i aşkız Nef'i, G,59/6 (Akkuş, 2018)

9. Diğer insanlardan farklı olma

Âşık öyle bir bela içine düşmüştür ki o belanın insana neler çektirdiğini bilir ve bundan dolayı diğer insanların bu belaya düşmesini istemez. Bazen de bu belayı çeken sadece ben olayım düşüncesiyle hareket eder ve diğer insanlardan kendini ayırır.

Belâ-yı 'ışk-ıla hergiz dil-efkâr olmasun kimse

Benüm gibi belâ-keş 'âşık-ı zâr olmasun kimse Vusuli, G,147/1 (Taş, 2010: 160)

Nef'i, âşığı aşk kadehiyle sarhoş olan divane, hayatı meyhanede geçiren sarhoş, rind meşrepli, derd ile dağlanmış pervasız biri olarak ele alır ve âşığı diğer insanlardan farklı bir konumda değerlendirir.

Bâde gam verir bize biz âşık-i dîvâneyiz

Gelmeden bu bezme câm-ı aşk ile mestâneyiz

Çekmeyiz renc-i humârı ömrümüzde gerçi biz
 Gam değil mahmûr olursak sâkî-i meyhâneyiz
 Âşık-ı yek reng ü rindân-güşâde meşrebiz
 Bezm-i hâs-ı vahdete hem bâde hem peymâneyiz
 Hem gülüz hem bülbülüz germiyet-i aşk ile biz
 Dâğ-ı derde şule vü şem-i gama pervâneyiz
 Rind-i aşkız hâsılı Nefî-i bîpervâ gibi
 Âşinâya âşinâ bigâneye bigâneyiz Nef'i, G,64 (Akkuş, 2018)

Âşık, gönül ehlidir ve sevgili olmadan âşık olmaz. Âşık gam çeken badenin esiri, belaya düşmüş, sevgiliye tutkun, gücü elinden gitmiş, dert çeken kişidir. Onun dayandığı derde sıradan insanlar dayanamaz. Âşık tüm bu özellikleriyle diğer insanlardan farklılık gösterir.

Ehl-i dil bâde vü dilbersiz olur mu bir dem
 O da Nefî gibi hem şâir ola hem âşık Nef'i, G,71/7 (Akkuş, 2018)
 Gamze yâr olmaz ki hem hercâyî hem dildâdeyim
 Aşk reşk eyler ki hem dildâde hem âzâdeyim
 Âşika âzâdelikte var mı bilmem işte ben
 Gamdan âzâd olmadım gerçi esîr-i bâdeyim
 Sevdiğim bir âfet-i cân-ı cihândır neyleyem
 Bin belâya mübtelâ bir âşık-ı üftâdeyim
 Bir nigâh-ı germ ile bin cân alırken gözleri
 Bir dil-i bitâb ile bin gamzeye âmâdeyim
 Çektiğim derde tahammül eylemez insân hele
 Tut ki Nefî gibi ne insân ne merdümzâdeyim Nef'i, G,95 (Akkuş, 2018)

10. Âşık Olarak En Çok Ağlayan ve İnleyen Olma

Ahmet Paşa, inleyerek gönlü parça parça etmenin sırrını benim ağlayıp inlemem kadar hiç kimse anlayamaz, diyerek âşık olarak ağlayıp inlemede herkese meydan okur.

Râzımı bu dil-i sâdpâreyi nâlan idenün
 Sineler şerh idemez Ahmedün efganı gibi A. Paşa, G, 314/6 (Tarlan, 1992: 270)

Hamdi, ey gönül bağırap çağırmaı, inlemeyi bir an bile terk etme çünkü ağlayıp gözyaşı dökerse hoşnut olur, diyerek âşıklıkta ağlayıp inlemede ilerde olmak gerektiğini vurgulamıştır.

Ey dil figân u nâleyi terk itme bir nefes

‘Âşık hemîşe girye vü zâr ile hoşçadır H. Hamdi, G, 45/2

Necati, ağlayıp inlemede eşsiz olduğunu ön plana çıkarıp kimse benim gibi olmasın diyerek aslında kimse benim kadar ağlayıp inleyen bir âşık olamaz demek istiyor.

Gice zülfinden inlerdüm Necâtîdür didiler hep

Benüm gibi perişân ü dil-ifgâr olmasun kimse Necati, G, 538/8 (Tarlan, 1997: 479)

Nef’i, ben öyle tutkun bir aşığım ki benim inlememi duyan Cibril bile dans eder diyerek kendini âşıklıkta farklı bir derecede övüyor.

Benim ol âşık-ı şûrîde ki Cibrîl raks eyler

Nevâ-yı nâleme ney olsa ger demsâz mestâne Nef’i, G,130/3 (Akkuş, 2018)

Vusuli, benim ağlayan halimi bilmeyenler gelsin inleyen gönlümü ve kan ağlayan gözünü görsünler, diyerek ağlamaklı haliyle övünüyor.

Vusûlî hâl-i zârumdan haberdâr olmayan gelsün

Dil-i nâlân ile bu dîde-i hûn-bârı görsünler Vusuli, G,46/2 (Taş, 2010: 85)

11. Sadık Âşık Olma

Aşkta en önemli özellik âşığın aşkına sadık olması, sevgili uğruna kurban olması, tam samimiyetle sevgilinin eşiğine baş koyması, tüm belalara tahammül göstermesi ve aşkından hiçbir zaman vazgeçmemesidir. Eğer âşık bu özelliklere sahipse âşık olarak kendinden gurur duyar ve sadık âşık olmakla övünür, sadık âşık olarak en üstün olma iddiasına girer.

Zahidâ kûyumu terk itdüğü budur Ahmed’ün

‘Âşık-ı sâdık hemân kalmak gerek dîdârda A. Paşa, G, 284/7 (Tarlan,1992: 256)

Kılmazam gayra heves ben ‘âşık-ı sâdık bana

Matlab-ı a’lâ bütün dünyâda yârumdur fakat Nazmi, G, 3067/3 (Üst, 2018: 1671)

Güzelsin sana şâhum âşık-ı sâdık geçer çokdur

Bakarsan hakk ile Yahyâ gibi yokdur hakikatde Ş. Yahya, G,345/5 (Kavruk: 372)

12. Âşıklıkta İyi Söz Söyleyebilme

Âşık âşıklığa yakışır sözlerle şiirini söylemeli, aşkını dile getirmeli, aşkın sırlarını ortaya koymalıdır. Eğer şair âşık ise her gazelini aşkla söylemesi, her sözünün âşıkane olması gerekir.

Hamdî kemâl-i sermedî hâlet-i 'ışk ise eger

'İşk ile her gazâl için sana gazel demek yiter H. Hamdi, G,63/5 (Özyıldırım)

Söz kim zebânuma gele gûyâ zebânedür

Ben `âşıkam sözüm de benim `âşıkânedür Ş. Yahya, G,87/1 (Kavruk: 112)

13. Aşığın Aşkının Dillere Destan Olması

Âşık sevgiliye olan bağlılığının, tutkunluğunun, sevgilinin kulu kölesi oluşunun, sevgiliden ayrı oluştan dolayı çektiği acı ve sıkıntılarının, içine düştüğü belaların, ağlayıp inlemelerin herkes tarafından bilinmesini, âşık olarak herkes tarafından tanınmasını arzu eder. Aşığın dillere destan olması onun iyi bir âşık olduğunu gösterir. Leyla ve Mecnun'un, Ferhat ve Şirin'in dillere destan aşk hikâyeleri olması gibi âşık da kendi aşkının bu hikâyeler gibi dillere destan olmasını ister. Eğer aşığın aşkı dillere destan olmuşsa âşık artık bu haliyle övünebilir.

Nice pinhânî çala tablı kilim altında 'akl

'İşkî 'âlemde 'âlemveş âşikâr itsem gerek Şeyhi, G,49/6 (Biltekin, 2003: 178)

Benüm 'ışkum senün hüsnün beyânın kılsa râvîler

Ne denlü vasf iderlerse ke-mâ-hî cümle vâki'dür Avni, 26/3, (Doğan: 12)

Söylenen her bezmde destân-ı 'ışkumdur benim

Bana urulan melâmet sengidür darb-ı mesel A. Çelebi, G,29/3 (Kılıç, 2017: 94)

Sonuç

Klasik Türk şiirinde her şair aynı zamanda bir âşıktır. Aşığın şiirde hangi özelliklerle işleneceği geleneğin kurallarıyla belirlenmiştir. Her şair, âşık olarak kendisini ele aldığı anda sevgiliye olan aşkıyla övünür. Bu övünme durumu kendini âşık olarak diğer âşıklardan ayırma, en iyi âşık olma, aşkında sadık olma, aşkıyla dillere destan olma şeklinde kendini gösterir. Aşığın belaya müptela olması, sevgiliden gelecek olan eziyet ve sıkıntılara katlanması, sevgili yolunda kurban olması, ayrılık acısından dolayı şikâyetçi olmaması, sevgilinin eşiğine baş koyması, âşıklık ile dünyaya rezil rüsva olması gibi özellikler şair tarafından dile getirilirken âşıklıkta övünme şekline bürünür ve şair kendisini diğer âşıklardan ayırarak üstün tutar. Şair, âşıklıkta kahramanlaşmış olan âşıklarla kendi arasında kıyaslama yapar bazen kendinin Mecnun'dan, Ferhat'tan daha üstün âşık olduğunu iddia ederek âşık olarak kendisini över.

Kaynaklar

- AKKUŞ, Metin. (2018), *Nef'i Divanı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> 05.04.2018
- AKYÜZ, Kenan ve Süheyl Beken.-Sedit Yüksel., Müjgan Cunbur. (1990), *Fuzuli Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AYDEMİR, Yaşar. (2017), *Ravzî Divanı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56190,ravzi-divanipdf.pdf?0> 08.04.2018
- BİLTEKİN, Halit. (2003), *Şeyhî Divanı, (İnceleme-Tenkitletli Metin-Dizin)*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, Basılmamış Doktora Tezi.
- DOĞAN, Muhammet Nur. *Avnî (Fatih) Dîvânı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10595,avnfatihdivanimuhammednurdo ganpdf.pdf?0> 04.04.2018.
- KAVRUK, Hasan. *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasanka vrukpdf.pdf?0> 04.04.2018.
- KAYA, Bayram Ali. (2017), *Azmizâde Hâleti Divânı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf.pdf?0>
- KILIÇ, Filiz. (2017), *Âsık Çelebi Dîvânı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0> 06.04.2018.
- KÖK, Ali. (2013), *Seyyîd Giryân Cemâleddîn Kazâkî Dîvânı İnceleme (Tahlil)-Metin-Sözlük-Dizin*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- KÜÇÜK, Sebahattin. *Baki Divanı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0> 06.04.2018
- ÖZYILDIRIM, Ali Emre. *Hamdullah Hamdi Divanı*. Ankara:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10616,metinpdf.pdf?0> 07.04.2017
- TARLAN Ali Nihat. (1945), *Hayali Bey Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- TARLAN Ali Nihat. (1992), *Ahmed Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TARLAN Ali Nihat. (1997), *Necati Beg Divanı*, Ankara: MEB Yayınları.

TAŞ, Hakan. (2010), *Vusuli*. Ankara:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10660,vusuli-divanipdf.pdf?0>

06.04.2018

TURUNÇEL, Gülperi. (2007), *Şeref Hanım Divanı'nın Tahlili*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÜST, Sibel. (2018), *Edirneli Nazmî Dîvânı*. Ankara:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0>

06.04.2018

YILMAZ, Kadri Hüsnü. (2017), *Diyarbakırlı Hâmî Ahmed Divanı*. Ankara:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56082,diyarbakirli-hami--ahmed-divanipdf.pdf?0>

ZÜLFE, Ömer. (2010), *Hecri Divanı*. Ankara:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10618,hecripdf.pdf?0> 05.04.2018